

РЕГІОНАЛЬНИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІРИ ТОРГІВЛІ З ДОДАНОЮ ВАРТІСТЮ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ

Кравцова І. В., аспірантка

кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,
Національний авіаційний університет

На сьогоднішній день міжнародне виробництво, торгівля та інвестиції здебільшого організовані у рамках глобальних ланцюгів створення вартості (ГЛСВ), які стали домінуючим елементом світової економіки, що об'єднує покупців і постачальників з різних країн і забезпечує функціонування фрагментованого виробництва по всьому світу. Концепція ГЛСВ, які являють собою послідовність взаємопов'язаних видів діяльності зі створення доданої вартості, що забезпечують виробництво товару чи послуги, безпосередньо впливає на способи збирання статистичних даних щодо торгівлі та виробництва. Фахівці сходяться на тому, що традиційна торгова статистика не дає повного уявлення про сучасні процеси у цих сферах і навіть певною мірою призводить до їх викривлення. Так, торгова статистика, що надається провідними міжнародними організаціями, враховує дані по валовій світовій торгівлі, по декілька разів включаючи у ці показники вартість проміжних товарів і послуг, які продаються всередині ГЛСВ. Як наслідок, країна, у якій розташований кінцевий виробник продукту, розглядається як така, що створює найбільшу частку вартості експортних товарів і послуг, у той час як роль інших країн, які є постачальниками проміжних складових, залишається неясною. На відміну від попереднього, статистичний підхід на основі торгівлі з доданою вартістю оцінює джерела вартості, яка додається окремими галузями та країнами на кожному етапі виробництва товарів і послуг, що дозволяє уникнути ефекту подвійного рахунку у статистиці.

На сьогоднішній день, відповідно до даних СОТ, світова торгівля товарами та послугами складає майже 21 трлн дол. США [4, с. 5]. За даними ЮНКТАД [3, с. 123], близько 28% світового валового експорту становить додана вартість, що спочатку імпортується країнами у якості проміжних товарів і послуг, а потім знову експортується у вигляді готових або проміжних продуктів. Таким чином, якщо порівнювати традиційний спосіб збирання статистичних даних щодо світової торгівлі та статистичний підхід на основі торгівлі з доданою вартістю, майже третина світового валового експорту, тобто 6 трлн дол. США з 21 трлн дол. США

у сучасній статистиці враховується двічі.

З метою дослідження динаміки та співвідношення світової торгівлі товарами та світової торгівлі проміжними товарами автором розраховано відповідні значення за 1995-2016 рр. на основі статистичних даних для окремих країн з бази даних OECD STAN Bilateral Trade Database [1]. Отже, протягом досліджуваного періоду динаміка обох показників майже співпадала, а частка проміжних товарів у світовій торгівлі товарами була відносно сталою і знаходилась у межах 52-58%, причому її коливання великою мірою співпадали з динамікою економічних циклів. Так, скорочення як обсягів, так і частки світової торгівлі проміжними товарами спостерігалися під час азійської фінансової кризи 1997-1998 рр., кризи доткомів 2000-2001 рр. і глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр. Втім, найбільше падіння цієї частки відбулося у період з 2011 по 2016 рр. – з 58,2% до 51,8% – при невисоких темпах зростання сукупної світової торгівлі товарами. Можливо, саме скорочення частки світової торгівлі проміжними товарами через протекціоністські тенденції у зовнішньоекономічній політиці країн світу стримало післякризове відновлення обсягів світової торгівлі товарами.

Роль ГЛСВ у сучасній світовій торгівлі з доданою вартістю добре простежується при дослідженні того, як країни все більше покладаються на іноземні проміжні товари та послуги для експорту продуктів власних компаній, які можуть далі перероблятися у партнерських країнах. Ці процеси у кількісному вираженні найкраще описує такий показник, як індекс участі у ГЛСВ, що є сумою частки іноземної доданої вартості в експорті країни та частки вітчизняної доданої вартості в експорті третіх країн. Розраховані фахівцями СОТ та ОЕСР індекси участі у ГЛСВ на основі даних з міжнародних міжгалузевих таблиць «витрати-випуск» за період з 1996 р. до 2011 р. (останній рік, за який наявна статистична інформація) демонструють істотне зростання рівня участі у ГЛСВ усіх регіонів

світу [2, с. 167]. Виняток становлять лише Близький Схід і Північна Африка, де зростання індексу склало менше 1%, що, імовірно, пояснюється специфікою участі країн цього регіону у ГЛСВ, а саме переважанням у структурі експорту природних ресурсів і сировинних товарів. Розвинені країни наразі демонструють найвищий середній індекс участі у ГЛСВ – 0,56. Серед країн, що розвиваються, найвищі значення індексу (у межах 0,48–0,5) мають країни Європи та Азії (за винятком Південної Азії), а також Близького Сходу та Північної Африки. Але деякі країни, що розвиваються, зокрема країни Східної і Південної Африки та Південної Азії показують досить високі темпи зростання рівня залучення

до ГЛСВ за період, що розглядається (32% і 22% відповідно). Таким чином, усі без винятку регіони все більшою мірою включаються до різних ланок ГЛСВ на тлі поглиблення міжнародної фрагментації виробництва товарів і послуг.

Втім, незважаючи на зростання рівня залучення країн усіх регіонів до ГЛСВ, варто зауважити, що світова торгівля з доданою вартістю великою мірою досі зосереджена в межах окремих регіонів і регіональних інтеграційних угруповань. На основі статистичних даних щодо джерел походження доданої вартості в експорті країн, а також розподілу доданої вартості в експорті країн за країнами кінцевого призначення, що надаються базою даних OECD-WTO Trade in Value Added Database [1] для 63 країн і територій, автором було розраховано внутрішньорегіональну та міжрегіональну частки обох складових індексу участі у ГЛСВ для 3 регіонів – Європи, Східної та Південно-Східної Азії, Південної та Центральної Америки, а також для 4 регіональних об'єднань – ЄС, АСЕАН, АТЕС і НАФТА, за період 1995-2011 рр. (останній рік, за який наявна статистична інформація). Отримані результати показують, що для всіх зазначених регіонів і регіональних об'єднань внутрішньорегіональна складова індексу домінує та знаходиться у межах 80-90% станом на 2011 р. Відповідно, міжрегіональна торгівля з доданою вартістю складає лише 10-20%. Водночас поступове скорочення частки внутрішньорегіональної іноземної доданої вартості в експорті країн регіону протягом періоду 1995-2011 рр. на 2-8% в залежності від регіону дозволяє стверджувати про існування тенденції до поступового послаблення внутрішньорегіональних зв'язків у виробництві та торгівлі та посилення власне глобалізаційних процесів. Примітно, що під час глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр. частка внутрішньорегіональної торгівлі з доданою вартістю різко зросла в усіх без винятку регіонах і регіональних об'єднаннях внаслідок переорієнтації країн на внутрішній і регіональний ринки, але продовжила знижуватись у післякризовий період.

Список використаних джерел:

1. Бази даних OECD STAN Bilateral Trade Database, OECD-WTO Trade in Value Added Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stats.oecd.org/>.
2. Aid for Trade at a Glance 2015: Reducing Trade Costs for Inclusive, Sustainable Growth. – Paris : OECD Publishing, 2015. – 459 p.
3. World Investment Report 2013. Global Value Chains: Investment and Trade for Development. – Geneva : UNCTAD, 2013. – 264 p.

4. World Trade Statistical Review 2017. – Geneva : WTO, 2017. – 177 p.